

Репресії радянської держави проти Української греко-католицької церкви в 1939–1989 рр. у сучасному вітчизняному історіографічному дискурсі

Досліджено основні здобутки сучасної вітчизняної історіографії у висвітленні репресивної політики компартійно-радянського режиму щодо духовенства та вірян Української греко-католицької церкви в 1939–1989 рр., а також визначені перспективи подальшої розробки цієї теми. З'ясовано, що українські науковці розширили джерельну базу дослідження проблеми, розглянули причини, форми, види, наслідки репресій проти греко-католиків та специфіку застосування каральних заходів в окремих регіонах Західної України. Деякі праці вітчизняні дослідники присвятили жертвам репресій із числа греко-католицького духовенства.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква (УГКЦ), компартійно-радянський режим, органи держбезпеки (НКВС-НКДБ), каральні заходи, судові переслідування, депортації

Серед проблем історії України певне зацікавлення в сучасних вітчизняних дослідників викликає політика радянської держави щодо Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ). Зокрема, розглядаються причини, форми, види, наслідки, специфіка репресивних дій комуністичної влади стосовно греко-католиків у 1939–1989 рр. Задля з'ясування здобутків та окреслення перспектив подальшого опрацювання цієї теми необхідно осмислити наявний науковий доробок.

В українській історичній науці відсутні праці, в яких політика компартійно-радянського режиму щодо УГКЦ у 1939–1989 рр. стала предметом історіографічного дослідження, що й зумовлює наукову новизну статті, а також дає змогу визначити її мету – аналіз сучасної вітчизняної історичної літератури, в якій розглядається зазначена проблема.

Публікація є продовженням висвітлення автором проблематики, пов'язаної з репресивною політикою комуністичної влади стосовно різних категорій населення України, у контексті розвитку національної історичної науки.

Хронологічні рамки розвідки мають два параметри: 1) конкретно-історичний – 1939–1989 рр. (перша дата маркована вступом Червоної армії на західноукраїнські землі, інкорпорацією їх СРСР і проведенням першого етапу радянзації, друга – початком активної фази боротьби за незалежність Української держави й відновлення порушених прав вірян і релігійних громад); 2) історіографічний – література за темою статті, що вийшла друком упродовж 1991–2017 рр. (вибір нижньої межі дослідження детермінований започаткуванням сучасної української історіографії, верхньої – часом появи останніх праць з цієї проблематики).

Перш ніж перейти до історіографічного аналізу, наголосимо, що автор розбиратиме тільки ті роботи, в яких йдеться про репресивні заходи компартійно-радянського режиму щодо греко-католиків. Поза увагою, натомість, залишаються

напрацювання, присвячені таким питанням, як підготовка, перебіг, наслідки Львівського собору 1946 р., розпуск УГКЦ на Східній Галичині та Закарпатті. Це пояснюється тим, що ліквідація Унійної церкви вже була темою історіографічних студій [1; 2].

Розпочнемо історіографічний аналіз з монографії В. Войналовича, в якій на тлі комплексного дослідження радянської політики у сфері релігії в Україні 1940–1960-х рр. описуються особливості її реалізації щодо УГКЦ, з оперттям на численні факти репресій проти духовенства [3, с. 339–491]. На думку автора, застосування таких каральних заходів було обумовлено низкою чинників: боротьбою з українським національно-визвольним рухом; експансією в країни Східної й Центральної Європи; наступом на католицизм, очолюваний “профашистським” Ватиканом. Щодо видів і форм репресій, то, як зазначає науковець, у 1939–1941 рр. священників арештовували, ув’язнювали, депортували, розстрілювали, у 1943–1953 рр. – арештовували й ув’язнювали, а в 1954–1964 рр. – позбавляли пенсійного забезпечення, виселяли з місць проживання, переслідували в судовому порядку непокірних і засуджували їх на різні терміни ув’язнення та заслання. Узагальнюючи наслідки цієї політики, В. Войналович констатує, що греко-католики не тільки не зреклися своїх переконань, а навпаки, посилили послідовну й самовіддану боротьбу за поновлення права на свободу віросповідання, а їхня Церква зберегла не лише організаційну структуру та канонічні засади своєї діяльності, але й національно-релігійну зорієнтованість і самобутність.

Місце спецслужб у реалізації антирелігійної політики в контексті радянізації західноукраїнських земель у 1939–1941 рр. з’ясовує Л. Бабенко [4]. Автор, спираючись на матеріали з фондів Галузевого державного архіву СБУ та відомчого архіву управління СБУ у Львівській області, висновує, що боротьба з УГКЦ була цілеспрямованою, чітко спланованою акцією, керувалася як партійними, так і відомчими директивами, а масові арешти греко-католиків та порушення елементарних правових і процесуальних норм слідчими й оперативниками НКВС мали не епізодичний, а системний характер, породжений тоталітаризмом. І хоча масштабів тогочасних репресій проти греко-католицького духовенства дослідниці встановити не вдалося за браком документів, проте аналіз архівно-слідчих справ, порушених проти священнослужителів УГКЦ Львівщини, дозволив дійти висновку, що ці репресії тривали упродовж 1940–1957 рр., а їхня інтенсивність була нерівномірною (1940 р. – 13 осіб, 1944 р. – 5, 1945 р. – 89, 1946 р. – 18, 1947 р. – 16, 1948 р. – 19, 1949 р. – 23, 1950 р. – 53, 1951 р. – 9, 1952 р. – 7, 1953 р. та 1957 р. – по 3 особи). Щодо складу репресованих, то, за підрахунками Л. Бабенко, серед них були 6 церковних ієрархів, 218 священників, 23 ченці, 10 черниць, 2 дяки, 3 викладачі Львівської духовної академії й семінарії, 3 студенти духовних навчальних закладів, 2 мирян. Стосовно ж термінів покарання, то до вищої міри засудили 12 осіб, а до різних термінів ув’язнення – 232 особи (з них: на 25 років – 40 осіб, на 20 років – 3, на 10 років – 137, на 8 років – 26, на 5–7 років – 26), ще 16 осіб

IV. СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК XVIII–XX СТ.

були виправдані за недоведеністю складу злочину або померли під час слідства. Найчастіше на таких судах фігурувало обвинувачення за статтями 54-1 “а” Кримінального кодексу УРСР (зрада Батьківщини) та 54-10 (антирадянська агітація і пропаганда) – відповідно 128 і 102 випадки.

Натомість Н. Сердюк у своїй кваліфікаційній роботі висвітлює місце та роль органів держбезпеки в процесі ліквідації УГКЦ у 1944–1949 рр. [5]. Зокрема, історик так само, як і Л. Бабенко, обстоює думку, що каральні операції НКВС-НКДБ розроблялися й здійснювалися у рамках директив і постанов вищого керівництва СРСР. При цьому спостерігається певна залежність урядових рішень щодо УГКЦ від змісту й ступеня достовірності зібраної й поданої органами держбезпеки інформації, що вирізнялася політичним та ідеологічним забарвленням, певним рівнем фальсифікації, тенденційністю. Особливу увагу органи держбезпеки приділяли особам, які мали високий статус в ієрархії Церкви, – до них, у разі несприйняття факту ліквідації унії та “возз’єднання” з РПЦ, застосовувався весь арсенал каральних дій (арешти, ув’язнення, фізична розправа).

Репресивні заходи радянської влади щодо УГКЦ у 1944–1945 рр. вивчає Н. Концур-Карабінович [6, с. 86–111; 7]. Дослідниця акцентує, що компартійно-радянський режим відновив масові репресії проти священиків після смерті предстоятеля Андрея Шептицького. На її думку, це було спричинено тим, що план використання впливу Церкви задля нейтралізації національно-визвольного руху зазнав нищівного краху. Як і попередні автори, Н. Концур-Карабінович стверджує, що вище політичне керівництво СРСР координувало всі дії НКВС-НКДБ. Спершу співробітники органів держбезпеки провели оперативну підготовку з метою формування документальної бази для політичних звинувачень на адресу представників УГКЦ, а у квітні 1945 р. розгорнули широкомасштабні репресії, внаслідок яких був заарештований увесь єпископат, а також слухачі греко-католицьких теологічних навчальних закладів, священики, церковні активісти. Їм переважно інкримінували зв’язок із Ватиканом, німецькими окупантами або українськими націоналістами. Та навіть за такого масового терору знищити українських греко-католиків режимові не вдалося: УГКЦ продовжила існування в підпільних умовах (у вигляді “катакомбної Церкви”), а в час активної фази боротьби за незалежність України наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. легалізувала свою діяльність.

Специфіку переслідувань студитів у другій половині 1940-х рр. розкриває В. Генсьорський [8]. Використовуючи як опубліковані, так і архівні джерела, історик доводить, що головною причиною репресування цих монахів УГКЦ була їхня активна допомога українському національному підпіллю.

Особливості репресивної політики СРСР щодо УГКЦ у період “хрущовської відлиги” розглянули О. Бажан [9], також у співавторстві з Ю. Данилюком [10, с. 30–56], А. Моренчук [11; 12], Т. Дідух [13], Р. Бойко [14]. За спостереженнями О. Бажан, “хрущовська лібералізація” майже не позначилася на відносинах влади

з греко-католиками, активізація ж репресивних заходів щодо вірян УГКЦ збіглася в часі з придушенням у жовтні – листопаді 1956 р. Угорської революції. Науковець наводить численні приклади репресій проти представників цієї Церкви – їх позбавляли пенсій, виселяли, арештовували, ув’язнювали, примусово відправляли до психіатричної лікарні.

Щодо праць А. Моренчука, то в них досліджуються релігійні процеси на Західній Україні в 1953–1964 рр., описуються конкретні факти переслідувань унійного духовенства в окремих її регіонах [11, с. 122–126].

Зі свого боку, *Т. Дідух уважає, що* посилення репресій проти підпільної УГКЦ в добу “десталінізації” означало зміну релігійної політики: компартійно-радянське керівництво замість лібералізації обрало курс на ще інтенсивнішу боротьбу з релігією та Церквою. При цьому історик зауважує, що тоді антиунійна політика радянської держави вже характеризувалася значно меншою масштабністю каральних заходів, які тепер застосовувалися тільки проти найактивніших душпастирів та їхніх вірян. Натомість *Р. Бойко пише, що активізація репресивних акцій стосовно греко-католиків (у формі арештів та судових процесів над ними) відбулася наприкінці 1960-х рр. і була тісно пов’язана з подіями 1968 р. у Чехословаччині. Загалом, як показує автор, посилена боротьба з УГКЦ у СРСР не припинялася до 1989 р.*

Не оминули вітчизняні дослідники своєю увагою й жертв репресій з числа вищого греко-католицького духовенства. Так, О. Мишанич [15], Н. Рубльова [16], Н. Сердюк [17; 18], С. Гуркіна [19], О. Іщук та Н. Ніколаєва [20] поглиблено вивчають і вводять до наукового обігу матеріали архівно-слідчих справ ієрархів УГКЦ – Йосифа Сліпого, Григорія Хомишина, Миколая Чарнецького, Василя Величковського. Саме ці документи допомагають реконструювати механізм функціонування репресивної машини.

Окремо потрібно згадати біографічні нариси з цієї проблематики. Л. Купчик [21; 22], зокрема, простежує долі священиків УГКЦ П. Мекелити, Й. Осташевського, В. Чубатого, М. Цегельського, В. Лиска, Р. Лиска, В. Левицького, М. Землинського, В. Ратича, І. Кашубинського, В. Кармазіна, а Б. Головин [23] – о. Василя Барана.

Великим внеском у дослідження політики компартійно-радянського режиму щодо греко-католиків є джерельні публікації. У 2005 р. під керівництвом доктора історичних наук професора В. Сергійчука вийшло друком видання “Митрополит Андрей Шептицький в документах радянських органів державної безпеки”, в якому *оприлюднюються оперативні матеріали органів НКВС-НКДБ за 1939–1941 рр. і за 1944 р.* [24]; у 2006 р. – двотомник “Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки” [25; 26], а в 2012 р. – також двотомник “Патріарх Йосиф Сліпий в документах радянських органів державної безпеки, 1939–1987” [27; 28].

Осібне місце, поза межами визначеної групи праць, займає книга “Переслідувані за правду”, видана в 2016–2017 рр. Інститутом історії Церкви Українського католицького університету у вигляді альбому, в якому розміщені світлини, доку-

IV. СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК XVIII–XX СТ.

менти, спогади, уривки зі свідчень очевидців про переслідування греко-католиків [29; 30]. Незважаючи на певний суб'єктивізм, саме насичені фактологічними деталями й надзвичайно емоційні спогади та свідчення дають змогу не лише більше дізнатися про функціонування репресивної машини, але й довідатися, як нищилися долі конкретних людей.

Низка студій сучасних українських істориків присвячена висвітленню специфіки застосування каральних заходів до греко-католицьких священників в окремих регіонах Західної України. Частка таких робіт у науковому доробку з цієї проблеми – понад 40%. З огляду на значний обсяг напрацювань, що унеможливило їх докладне обговорення, назвемо тільки авторів, які цікавляться цим напрямком історіографії, та вкажемо географічні й хронологічні межі їхніх наукових зацікавлень. Репресії духовенства Станиславівської єпархії УГКЦ у 1944–1986 рр. розглядаються, зокрема, в книгах І. Андрухів [31–36], у 1939–1941 рр. та 1944–1946 рр. – у кваліфікаційній роботі Р. Делятинського [37, с. 140–148, 164–179], а в 1946–1953 рр. – І. Гавриш [38, с. 64–113].

Репресивні дії комуністичної влади проти УГКЦ на Галичині (сучасні Тернопільська, Івано-Франківська та Львівська області) в 1944–1964 рр. описує Я. Стоцький [39–41]. Своєю чергою, С. Гуркіна визначає причини, форми та засоби реалізації репресивної політики сталінського режиму стосовно греко-католицьких ієрархів і священнослужителів Львівської архієпархії Галицької митрополії, а також виявляє головних виконавців каральних заходів [42; 43].

У центрі дослідницької уваги О. Маслій перебувають особливості переслідування жіночих чернечих спільнот УГКЦ на території історичної Галичини в 1953 р. – першій половині 1980-х рр. [44, с. 89–113].

Репресії щодо представників Унійної церкви на Закарпатті характеризують О. Довганич, О. Хланта [45], Л. Капітан [46, с. 362–388], О. Пагіря [47], С. Гордійчук [48, с. 114–130].

Масштаби переслідувань греко-католицького духовенства Перемишльської єпархії в 1939–1941 рр. досліджує о. Б. Прах [49].

Отже, оглянувши науковий доробок вітчизняних істориків за темою розвідки, можна зробити висновок, що політичні репресії проти священнослужителів УГКЦ та її вірян у 1939–1953 рр. ініціювалися і здійснювалися під контролем вищого керівництва країни, спрямовувалися на придушення українського національно-визвольного руху, ставши невід'ємною частиною радянської на західноукраїнських землях, а в період “хрущовської відлиги” та “брежнєвського застою” їх активно застосовували для ліквідації підпільних греко-католицьких релігійних громад. Та пропри все це, як неодноразово підкреслюють історики, УГКЦ зберегла не лише організаційну структуру, канонічні засади своєї діяльності, але й національно-релігійну зорієнтованість та самобутність.

На сьогодні українські науковці вже суттєво розширили джерельну базу дослідження проблеми, з'ясували причини, форми, види, наслідки репресій проти

греко-католиків, а також специфіку їх застосування в окремих регіонах Західної України. Світ побачили й праці, присвячені окремим жертвам репресій із числа унійного духовенства. Зокрема, оприлюднено оперативні матеріали органів НКВС-НКДБ, матеріали досудового розслідування, вироки позасудових органів і т. д. Щодо перспектив подальшого опрацювання теми, то бракує комплексних історико-статистичних розвідок із залученням документів як із фондів Галузевого державного архіву СБУ, так і з відомчих архівів управлінь СБУ в західних областях.

1. Мищак І. Ліквідація греко-католицької церкви в Україні в повоєнні роки: історіографія // Історіографічні дослідження в Україні. 2007. Вип. 17. С. 270–287.

2. Пшеничний Т. Сучасний стан наукових досліджень про ліквідацію Української Греко-Католицької Церкви у 1946 р. // Історія та сучасні виклики непокараних злочинів радянського тоталітаризму проти Церкви: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ: Вид-во “Пороги”, 2015. С. 229–234.

3. Войналович В. А. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. 741 с.

4. Бабенко Л. “Вжити необхідних агентурно-оперативних заходів...”: спецслужби у справі ліквідації Української греко-католицької Церкви (1939–1941 рр.) // Історія релігій в Україні: наук. щоріч. 2006. Кн. 1. С. 154–161.

5. Сердюк Н. С. Репресії радянських органів державної безпеки щодо української греко-католицької церкви в 1944–1949 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2006. 190 с.

6. Концур-Карабінович Н. М. Греко-католицька церква. Початки підпілля: монографія. Івано-Франківськ: Нова зоря, 2011. 220 с.

7. Концур-Карабінович Н. Репресивні заходи радянської влади стосовно української греко-католицької церкви після смерті Митрополита Андрея Шептицького // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Історія. 2016. № 1. С. 56–61.

8. Генсьорський В. Монахи-студити Української Греко-Католицької Церкви як жертви радянського тоталітарного режиму середини ХХ століття // Історія та сучасні виклики непокараних злочинів радянського тоталітаризму проти Церкви: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 червня 2015 р. / наук. ред. І. Преловська. Дніпропетровськ: “Пороги”, 2015. С. 249–255.

9. Бажан О. Українська греко-католицька церква в умовах “хрущовської відлиги”. URL: <http://www.cerkva.od.ua/articles/church-history/73-50> (дата звернення – 20.01.2019).

10. Бажан О. Г., Данилюк Ю. З. Випробування вірою. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-ті рр. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2000. 332 с.

11. Моренчук А. А. Релігійні процеси в Україні у 1953–1964 роках (на матеріалах західних областей): дис. ... канд. іст. наук: 09.00.11. Острог, 2006. 227 с.

12. Моренчук А. А. Церковно-релігійне життя в Україні в 1953–1964 роках (на матеріалах західних областей): монографія. Луцьк: Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. 195 с.

13. Дідух Т. Політика радянської влади щодо Греко-католицької церкви в УРСР у період “десталінізації” (1953–1959 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2010. Вип. 2. С. 190–196.

14. Бойко Р. Ю. Особливості протидії українських греко-католиків релігійній політиці радянської влади у 1946–1989 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 09.00.11. Острог, 2011. 20 с.

IV. СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК XVIII–XX СТ.

15. Мишанич О. Митрополит Йосиф Сліпий перед “судом” КГБ: (за архівними джерелами). Київ: Фотовідеосервіс, 1993. 80 с.

16. Rublowa N. Świadectwo wiary: Protokoły śledztwa i akt zgonu sługi Bożego bp. Nryhorija Chomyszyna – ordynariusza stanisławowskiego // Polska – Ukraina: 1000 lat sąsiedztwa / pod red. S. Stępnia. Przemyśl, 2000. T. 5. S. 123–127.

17. Сердюк Н. Справа ієрархів УГКЦ (1945 р.): документи і матеріали // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2003. № 1 (20). С. 451–480.

18. Сердюк Н. Єпископ Григорій Хомишин мовою матеріалів слідства (за документами Галузевого Державного архіву СБ України) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2004. № 1/2 (22/23). С. 287–354.

19. Гуркіна С. Кримінальна справа блаженного Миколая Чарнецького // “Шлях до святості” – життя і діяльність Блаженного Миколая Чарнецького. URL: <http://www.cssr.org.ua/word/articles/?article=1655> (дата звернення – 20.01.2019).

20. Іщук О., Ніколаєва Н. Арешт Василя Величковського у 1969 р. в світлі документів з оперативної підбірки КГБ УРСР “ЄЗУІТ” // Історія та сучасні виклики непокараних злочинів радянського тоталітаризму проти Церкви: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 червня 2015 р. / наук. ред. І. Преловська. Дніпропетровськ: “Пороги”, 2015. С. 235–248.

21. Купчик Л. С. Третій удар: долі галицьких отців-деканів. Львів: Каменярь, 2001. 145 с.

22. Купчик Л. Роман Лиско – Блаженний Слуга Бога та вірний син України. Львів: Видавництво “Папуга”, 2009. 116 с.

23. Головин Б. Горезвісною трійкою засуджений // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Тернопіль: ВАТ “ТВПК «Збруч»”, 2008. Кн. 1. С. 232–234.

24. Митрополит Андрей Шептицький в документах радянських органів державної безпеки / упоряд. С. Кокін, Н. Сердюк, С. Сердюк; вступна ст. і заг. ред. В. Сергійчук. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. 480 с.

25. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки: [у 2 т.] / [упоряд. С. Кокін, Н. Сердюк, С. Сердюк; за заг. ред. проф. В. Сергійчук]. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006. Т. 1. 919 с.

26. Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки: [у 2 т.] / [упоряд. С. Кокін, Н. Сердюк, С. Сердюк; за заг. ред. проф. В. Сергійчук]. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006. Т. 2. 804 с.

27. Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки, 1939–1987: [у 2 т.] / [передм., упоряд., заг. ред. В. Сергійчук]. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2012. Т. 1. 656 с.

28. Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки, 1939–1987: [у 2 т.] / [передм., упоряд., заг. ред. В. Сергійчук]. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2012. Т. 2. 480 с.

29. Переслідувані за правду. Українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст.: [альбом] / [Ін-т історії Церкви Укр. катол. ун-ту; авт. ідеї О. Гудзяк; передм. Б. Гудзяк; упоряд.: Л. Губич, С. Гуркіна]. Львів: Вид-во УКУ, 2016. 175, [1] с.: фот.

30. Переслідувані за правду. Українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст.: [альбом] / Укр. катол. ун-т, Ін-т історії церкви Укр. катол. ун-ту; [авт. ідеї О. Гудзяк; передм. Б. Гудзяк; упоряд.: Л. Губич, С. Гуркіна]. Вид. 2-ге, випр., допов. Львів: Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2017. 183, [1] с.: фот.

31. Андрухів І. О. Галицька голгофа. Ліквідація УГКЦ на Станіславщині в 1945–1961 рр. Івано-Франківськ: [б. в.], 1997. 84 с.

32. Андрухів І. О. Релігійне життя на Прикарпатті: 1944–1990 роки. Історико-правовий аналіз. Івано-Франківськ: [б. в.], 2004. 344 с.

33. Андрухів І. О. Політика радянської влади у сфері релігії та конфесійне життя на Прикарпатті в 40–80-х роках ХХ століття: історико-правовий аналіз. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. 432 с.
34. Андрухів І. О. Політика радянської влади у сфері релігії та конфесійне життя на Прикарпатті в 40–80-х роках ХХ століття. Історико-правовий аналіз: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01. Київ, 2006. 450 с.
35. Андрухів І. О., Француз А. Й. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки, історико-правовий аспект. Документи і матеріали. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 448 с.
36. Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Івано-Франківськ; Надвірна: Надвірнянська друкарня, 2010. 499 с.
37. Делятинський Р. І. Станіславська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Івано-Франківськ, 2017. 390 с.
38. Гавриш І. В. Станіславська єпархія Української греко-католицької церкви у період підпілля (1946–1989 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Івано-Франківськ, 2017. 270 с.
39. Стоцький Я. Репресивні дії органів радянської державної влади проти Української Греко-Католицької Церкви в Галицькому регіоні України у 1940–1960 роках // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2009. Вип. 3. С. 133–139.
40. Стоцький Я. В. Конфесійні трансформації у західних областях України (Галицький регіон) в контексті державно-релігійної політики у 1944–1964 рр.: дис. ... д-ра іст. наук: 09.00.11. Київ, 2009. 431 с.
41. Стоцький Я. В. Українська Греко-Католицька Церква і релігійне становище Тернопільщини (1946–1989). Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. 432 с.
42. Гуркіна С. Репресоване духовенство Львівщини (1939–1989) // Реабілітовані історією. Львівська область. Львів: Астролябія, 2009. Кн. 1. С. 610–625.
43. Гуркіна С. В. Греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії в умовах переслідування радянською владою (1944–1950 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Львів, 2012. 241 с.
44. Маслій О. Д. Жіночі чернечі спільноти УГКЦ у Галичині (1946–1989 рр.): дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Івано-Франківськ, 2016. 238 с.
45. Довганич О. Д., Хланта О. В. Репресії у процесі ліквідації греко-католицької церкви та її возз'єднання з Російською православною церквою, переслідування інших релігійних громад // Реабілітовані історією. Закарпатська область: у 2 кн. Ужгород: ВАТ Вид-во “Закарпаття”, 2003. Кн. 1. С. 97–109.
46. Капітан Л. І. Етнокультурний розвиток Закарпаття у контексті радянзації краю, 1944–1964 рр. Київ: Варта, 2013. 583 с. Пагіря О. Ліквідація радянськими органами державної безпеки греко-католицької церкви у Закарпатті (1945–1949 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2014. № 2 (43). С. 469–503.
47. Гордійчук С. О. Політичні репресії на Закарпатті у 1944–1991 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Ужгород, 2015. 233 с.
48. Прах Б. А. Репресії супроти греко-католицького духовенства Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини (1939–1947) // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Серія: Історичне релігієзнавство. 2012. Вип. 7. С. 204–214.

SUMMARY

Olha Dovbnia

Repressions of the Soviet State against the Ukrainian Greek Catholic Church in 1939–1989 in contemporary domestic historiographical discourse

The main contributions of modern domestic historiography to the study of the Communist totalitarian regime's repressive policy against the Ukrainian Greek Catholic Church in the years 1939–1989 are analyzed. Investigation is based on fundamental principles of historical research such as scientific objectivity and historicism. The source base includes monographs, dissertations, scientific articles, materials of the conferences and the scientific and documentary book series "Rehabilitated by History". The focus is on basic opinions and conclusions of scholars concerning the causes, forms, types and consequences of punitive measures of the Communist-Soviet regime against clergy and believers of the Ukrainian Greek Catholic Church in this period and an outline on the prospects for further studies of the topic. The scholarly contribution of this research is that it created an integral picture of modern domestic historiography to the study of the repressive measures of the Soviet state against the Ukrainian Greek Catholic Church in this period.

It is established that the domestic researchers, based on extensive sources, have analyzed the causes, forms, types and consequences of the repressions, and have considered the specifics of the repressive measures against clergy and believers of the Ukrainian Greek Catholic Church in regions of Western Ukraine. Some scientific works of domestic researchers are dedicated to victims of the Communist totalitarian regime's repressive policy against the Ukrainian Greek Catholic Church. The research of Ukrainian historians, who specialize on these issue, show that repressions against the Ukrainian Greek Catholic Church in the years 1939–1953 were inspired and carried out under the close control of the top leadership of the country. They were directed to the national liberation movement of Western Ukraine and have become an integral part of Sovietization and have contributed to the establishment of the Communist-Soviet regime in Western Ukraine. The Communist-Soviet regime continued repression against the leaders and members of the Catacomb Church in the years 1954–1989.

Keywords: the Ukrainian Greek Catholic Church (UGCCCh), the Communist-Soviet regime, state security agencies (The People's Committee for Internal Affairs–Committee for State Security), punitive measures, prosecution, deportation

DOI 10.33294/2523-4234-2019-29-1-167-177

Олена Луців

**Пізнопротестантські спільноти в Україні
(XIX – початок XXI ст.)**

Досліджено історію зародження та функціонування пізнопротестантських спільнот на теренах України впродовж XIX – початку XXI ст. Також, приділяється увага сучасним тенденціям розвитку пізнопротестантських спільнот, зовнішнім та внутрішнім напрямом діяльності та організації праці з молоддю. Виявлено, що український протестантизм XXI ст. перебуває на ідейному та ціннісному роздоріжжі, де ще цілковито не відкинута старі, проте й не прийняті нові бачення та стратегії його розвитку.

Ключові слова: протестантизм в Україні, ранній протестантизм, пізній протестантизм, баптизм, п'ятидесятництво, молодь у протестантських Церквах